

Rezső Petik

DROTÁRI Z HEGYKÖZU

ÚVOD

V našich mestách a dedinách sa občas objavujú ľudia, ktorí svoje remeslo oznamujú s výkrikom „Hrnce plátať, drôtovať!“ Sú to drotári, ktorých predkovia voľakedy pochodili polovicu Európy, osobnosť ktorých inšpirovala nejedného básnika a spisovateľa, o ktorých vyšli štúdie, a ktorí sa dostali ešte aj na plátna maliarov.

Veľký lexikon Pallas, vydaný v roku 1893 pod titulom Slovenský drotár píše o nich: „... jeden z najtypickejších a najstarších postáv uhorských potulných remeselníkov. Pochádza skoro bez výnimky zo slovenskej oblasti Horného Uhorska. Jeho primitívne remeslo, pozostáva z toho, že pomocou tenkého drôta zloží rozbitý hrniec a nádoby. Za niekoľko dní cvičiac sa naučí toto remeslo, vandruje z obce do obce, baniekedy sa dostane aj do zahraničia. V niektorých oblastiach predstavuje typické postavy Slovákov len tento pilný, vandrovný remeselník, ktorý so svojim charakteristickým vonkajškom, svojou bezmiernou nenáročnosťou a pre svoju nie vždy dokonalú čistotu je známy v širom svete. Ináč pilná, robotná, poctivá rasa, ktorá so svojim jednoduchým remeslom nadobudne slušný majetok.“

Ján Drengubák, vágáshuťanský drotár pri práci, Sátoraljaújhely (župa Borsod-Abaúj-Zemplén) (Foto R. Petik,

1973)

Podľa výkladového slovníka, vydaného v roku 1959 slovenský drotár je: „Zaoberajúci sa opravou rozbitých, puknutých alebo deravých nádob, pôvodne hornouhorský vandrovný remeselník slovenskej národnosti.“

Nie div, že drotár sa objavuje vo viacerých piesňach ľudovej slovesnosti: v starom „chudobnom svete“, keď nebolo peňazí na nové nádoby, veľa žien čakalo tohoto lekára chorých nádob. Drotárske remeslo bolo dôležitým a vážnym remeslom.

Dnes je drotárov už málo. Tí ktorí remeslo ešte robia, sú všetko starší ľudia, alebo ľudia strednej generácie. Mladí ľudia sa už medzi nimi nenachádzajú. Drotárske remeslo už vymiera.

Naša práca, v ktorej by sme chceli načrtnúť minulosť a súčasnosť, je zároveň aj nekrológom...

I.

***Ostávajú zdraví, vy moji priateli
bo ja oblečennyj v drotárskej košeli***

***Nichto toho nezná, čo drotár vystojit,
peryna zelena, zahlavok z kameňa.***

***Torbu si postele, čuhom še prikryje
ešče še mu ešče frajerka prisnyje.***

(Spišská ľudová pieseň)³

Vývoj drotárskeho remesla. Skúmajúc vznik drotárskeho remesla musíme sa vrátiť do XVIII. a XIX. storočia.

Drotárske remeslo začalo vznikať tam, kde obyvateľstvo žilo v biede pre neúrodnú pôdu a pre nedostatok zárobkových možností. Takéto neúrodné oblasti boli najmä v bývalom Hornom Uhorsku, v severnej časti dnešného Slovenska. Nie je náhoda, že prví vandrovní remeselníci sa pustili z Trenčianskej a neskôr z Oravskej, Liptovskej, Spišskej a Šarišskej stolice.⁴

Urbariálne nariadenie Márie Terézie nevyhovovalo tunajšiemu poľnohospodárstvu, keďže nebralo do úvahy kvalitu pôdy, dane sa museli platiť podľa veľkosti územia. Z roka na rok sa zvyšoval počet želiarov. Chudobné roľníctvo bolo nútené predávať stále viac pozemkov. Museli sa pozerať za novými pracovnými možnosťami. Niektorí prijali prácu v lesoch, iní zase, najmä na Spiši, v blízkosti poľských hraníc, sa začali zaoberať s pašovaním, viacerí prijali žatevné práce na Dolnej zemi alebo sa sem presťahovali. Mnohí sa dali na drotárske remeslo. Podľa ústneho podania spišských drotárov povolenie na toto

remeslo im dala ešte Mária Terézia, aby takto zmiernila ich biedu. Počet drotárov sa najviac zvýšil na prelome XIX. a XX. storočia.

Vývoj drotárskeho remesla vyvolala bezprostredná potreba opravy kamenných, hlinených a porcelánových nádob. V minulosti sa viac chudobným oplatilo zdrôtovať rozbitú nádobu, ako kúpiť novú, ved cena novej nádoby bola dva-trikrát vyššia, než cena zdrôtovania. Zdrôtovaná nádoba bola silnejšia ako nová, ak spadla, nerozbila sa.

Drotárstvo je od svojho začiatku až podnes vandrovnickým remeslom.

V minulosti vandrovníci čoskoro zistili, v ktorej oblasti o akú prácu je väčší záujem. Počas najväčšieho rozkvetu otvárali malé dielne, v ktorých vyrábali rôzne predmety z plechu a drôtu. Tieto výrobky počas vandrovania predávali. Bolo to *polovandrovné* obdobie drotárskeho remesla.

Ako sme už spomenuli, kolískou drotárstva bola bývalá Trenčianska stolica. Nie bez príčiny nazývali trenčianske vojsko „drotárskym regimentom“. Kysučania - ich kraj bol najchudobnejším územím stolice - hľadajúc prácu, alebo obchodujúc, sa už vtedy dostali do priemyselne vyspelých Čiech a do blízkeho Sliezska. Mnohí z nich sa zamestnali v tunajších hutách, zoznámili sa s drôtom a jeho vlastnosťami. Takto sa Kysučania stali učiteľmi drotárov aj z iných krajov.

Drôtovanie sa stalo potulným remeslom, keďže drotár nemohol čakať, aby mu gazdiné priniesli rozbitú nádobu. Zbral si na plece svoju kapsu, neskoršie krošeňkus a so svojou „dielňou na chrbte“ chodil po dedinách.

Odev hornouhorských drotárov bol jednoduchý, ale trvácny a teplý. Radšej chodili v chudobnejších šatách, lebo drotári v čiernom odevu menej zarábali ako tí, čo sa obliekali chudobnejšie. Týchto gazdiné neradi volali, lebo mali „panský“ výzor, preto sa báli, že budú pýtať viac za svoju prácu. Spočiatku z tohoto dôvodu nechodili ani bicyklom. Keď niekto predsa chodil bicyklom, nechal si ho na kraji dediny a ďalej išiel pešo.

Drotárske remeslo sa prenášalo z otca na syna. Chlapec už od 12. rokov chodil s otcom učiť sa remeslu. Týchto učňov nazývali „džarkovmi“. Okrem Uhorska sa dostali aj do Rumunska, Bulharska, Srbska, Turecka, Ruska a Poľska. Do zahraničia začali chodiť najmä po hospodárskej kríze v Uhorsku v rokoch 1900-1903.

Majetková diferenciácia bola aj medzi drotármi. Šikovnejší, ktorí sa rozumeli aj výrobe nových nádob sa dostali k väčším zárobkom. Mnohí si kúpili z jednej časti svojich príjmov pôdu. Najbiednejšiu vrstvu tvorili tí, ktorí sa rozumeli iba opravným prácam. Drotári, ktorí boli takmer všemelcami, používali trojaký plech: z čierneho vyrábali pekáče, zo zinkovaného vedrá, hrnce, kanvy, dná a záplaty, z bieleho formovali detské hračky a iné jemnejšie výrobky. Vyrábali ešte aj šľahače, fajkové špáradlá a pasce na myši.⁶

V Uhorsku dostával drotár za prácu okrem peňazí aj slaninu alebo údené mäso, prípadne sa dopredu dohodol s domácou, že bude lacnejšie pracovať, ak dostane aj kus slaniny. Takto sa stalo, že drotár do týždňa zarobil aj päť kilogramov slaniny. Keď gazda náhodou nemal peňazí, za jedno krajšie fajkové špáradlo dal aj celé údené rebierko, ak sa zozbieralo veľa slaniny a údeného mäsa, poslal to drotár svojej rodine.

Drotárom sa dobre vodilo v Bulharsku, Rumunsku a Juhoslávii, ale menej v Poľsku.

Drotárske remeslo dosiahlo svoj vrchol vtedy, keď predmety z drôtu a plechové nádoby začali vyrábať v dielňach. Tento spôsob výroby vyžadoval pobyt na jednom mieste a založenie väčšej či menšej dielne. Najmä vo väčších mestách si začali drotári

prenajímať byty. Mnohí sa takto dočasne usadili napríklad v Kispesti. Nemali tu ozajstnú dielňu, ale v obývacej izbe robili pekáče, fajkové špáradlá a pasce na myši. Každý si sám predával svoje výrobky. Mnohí si prenajímali byty aj v Rákospalote, kde si zariadili aj „drotárske kasino“. Ozajstné dielne mali v Juhoslávii, v Rumunsku a Bulharsku. *Zaviazali* tu už aj malé stroje na ohýbanie plechu, na falcovanie a na lisovanie ozdobných predmetov. V jednej dielni pracovalo 6-10 drotárov, tovar predávalo 6-8 učňov.

Pomocou jednoduchých klampiarskych strojov vyrábali pomerne veľa výrobkov: rôzne pekáče, vedrá, kanvy, nádoby na varenie čiernej kávy, kotle, zmrzlinové miešače, rôzne hrnce, hrnčeky, meriace nádoby, nádoby na odpadky, rúry, malé plechové sporáky a iné.

Po plechových výrobkoch drotárov bol väčší dopyt, než po výrobkoch domácich klampiarov, pretože boli trvanlivejšie. Klampiarri len spájkovali rozbité nádoby a drotári aj spájkovali aj falcovali.

Mnohí sa stali opravdu umelcami vo svojom remesle. Najlepší z nich sa podujali aj na výrobu drôtených váz, ba aj detských kočiekov. Práca v dielni nebola usmerňovaná zvláštnymi predpismi. Nepísané zákony vytvorila spoločná práca a snaha o lepší zárobok. Medzi drotármi tu panovala úplná harmónia. Vedúcim dielne bol ten drotár, ktorý mal majstrovský diplom a platil priemyselnú daň.

Tieto malé dielne ako by boli predkami dnešných priemyselných družstiev. Pracovali v nich väčšinou bratia, deti s rodičmi, príbuzní, prípadne susedia. Tieto putá znemožnili vykorisťovanie. Svoje zárobky týždenne vložili do spoločnej kasy. V nedeľu robili vyúčtovanie, stiahli z príjmu výdavky na suroviny a zvyšok si spravodlivo rozdelili. Len vedúci dielne (gazda) dostal o niečo viac. Škriepky kvôli peniazom boli zriedkavé. Kto nebol spokojný, vzal si krošeňku a začal vandrovať. Potulní drotári zarábali totiž o niečo viac ako tí, čo pracovali v dielni. Ale títo žili pohodlnejšie a preto ich nazývali *panskými drotármi*.

Po prvej svetovej vojne, keď obchody boli plné lacných továrenských výrobkov, znížil sa dopyt po drotárskych výrobkoch a preto sa časť drotárov preorientovala na klampiarstvo.

Hoci mali drotári v cudzine veľa práce a dobrý zárobok, mali i dosť nepríjemností. Všade platili vysoké dane a museli si kúpiť povolenie na podomové obchodovanie. V Juhoslávii im robili nepríjemnosti miestni klampiarri. Niekedy ich obvinili, že sa nevyznajú vo svojom remesle a v takom prípade museli robiť praktické skúšky pred komisiou.

Vandrovní drotári sa na ceste stretali aj s inými nepríjemnosťami. Spávali v chlievoch a kurínoch, často ich okradli a deti sa im posmievali. V Uhorsku sa ich často spytovali „Či nemajú podkovy pre vrabce?“ Ale niekedy si i sami zneprijemňovali život. Veľké nedorozumenia boli zvlášť medzi trenčianskymi a spišskými drotármi. Keď sa stretli v jednej dedine, zriedkakedy sa rozišli bez bitky.

To je pravda, že najlepšimi majstrami tohto remesla boli Trenčania. Ich úroveň ani v drôtovaní ani v prácach s plechom nedosiahli spišskí drotári. Mali aj lepšie zárobky. Trenčianski drotári žili dosť ľahkomyselne, ale spišskí skromnejšie a svoje peniaze neprepili.

V obciach okolo Spišskej Magury drotárčina bola túžbou každého mládenca. Nútila ich bieda ale aj tradícia. Stávalo sa, že keď niekto chcel byť učiteľom, inžinierom, alebo iným vzdelaným človekom, cez prázdniny bol nútený drotárčiť. Dvojmesačný zárobok mu stačil na celoročné študijné výdavky.

Drotárske remeslo na Slovensku môžeme už dnes pokladať za vymreté. Iba niekoľko starších drotárov pestuje svoje remeslo.⁷

II.

***Od malička ja vandrujem po švece,
Ničto nezná o tív mojím živoce.
Čo zarobím, to prepijem barz ľehko,
Višnej Huce z dvo ruko žic bárs ťežko.***

***Stvorení ja po tív švece vandrovac,
A gu tem ťežko robíc, pracovac.
Nemám oca, aňi mace, ni žení, Jaj,
Bože moj, načože ja stvorení...***

(Nagyhuťanská ľudová pieseň)⁸

V hegyközskej oblasti Zemplínskeho pohoria nájdeme tri obce, ktorých obyvatelia volákedy ako drotári chodili po krajine: v druhej polovici XVIII. storočia osídlenú *Nagyhuta*, *Vágáshutu* a v prvej polovici XIX. storočia osídlenú *Kishutu*.⁹

Pri založení všetky tri obce patrili k füzérskemu panstvu rodiny Károlyiovej. Tento majetok Anton Károlyi v roku 1763 dal do zálohy Jozefovi Rollymu. Rolly sa snažil vyťažiť z panstva čo najviac zisku. Vzhľadom na nevyužitú množstvo dreva zakladal sklárske huty. Tak ku kľčovaniu lesa ako aj do hút potreboval pracovníkov, preto sa začalo osídľovanie slovenských lesných robotníkov aj do spomenutých obcí. Na území panstva vznikli tri sklárske huty: hollóházska, prédahegyská (dnešná Vágáshuta) a nagyhuťanská. Dnešná Nagyhuta v inventáre z roku 1763, v ktorom spísali zariadenie dielne, vystupuje pod menom Huta Radvaniensis. V roku 1810 sa vyskytuje pod názvom Ó-Radványska Huta. V roku 1826 v osade žilo 27 želiarov. Roku 1890 sa nazýva Sompatakskou Nagyhutou. Hlavným výrobkom tunajšej sklárskej huty bolo okenné sklo, ale vyrábali aj fľaše. Neexistovala však dlho: súpis panstva z roku 1808 sa už zmieňuje o nej ako o zaniknutej. Súpis z roku 1826 sa ani nezmieňuje o hute a o obyvateľstve poznemenáva: „obchodujú sklárskymi výrobkami.“

Názov *Vágáshuty* sa tiež viackrát menil. Súpisy sa o nej zmieňujú nasledovne: v roku 1794 Huta Vagasiensis Prédahegy, 1795 už len Prédahegy, 1799 Huta Prédahegy, neskôr zase iba Prédahegy. V roku 1833 vystupuje pod názvom Vágásska Huta. V roku 1890 je už huta Kovácsvágásska a od roku 1905 je Vágáshutou.

Vágáshuta sa stala obcou vlastne zásluhou Prédahegyu, kde existovala hegyközska sklárska huta. Po zriadení závodu vznikla dedina, obyvateľmi ktorej boli usadení robotníci huty. Rok vzniku závodu sa nedá presne určiť. Toľko je ale isté, že v roku 1789 prenajal dielňu Vendelín Behina. Podľa súpisu z roku 1809: „Okrem majstra a učňov huty sa usadili aj želiari s vlastným domom. Spolu ich bolo 12.“

Huta zanikla v 1810-tych rokoch.

Kishutu dávnejšie nazývali Novou Hutou, potom Sompataskou Kishutou. Podľa súpisu z roku 1826 osídlili ju po roku 1815. Jej obyvatelia, už vtedy obchodujúc so sklárskymi výrobkami, boli skoro celý rok daleko od svojich rodín. Obyvatelia Kis-huty tvrdia, že ich predkovia prišli z Popročča pri Ratkovej z Gemerskej stolice a zo začiatku pálili drevené uhlie. Existuje aj taká mienka, že predkovia Kis- a Nagyhuťa-nov pochádzali zo Spiša, z Oravy a z Poľska (!) a u grófa sa zaoberali ťažbou dreva, dopravovaním a pálením uhlia. Prví osídlenci boli Popjakovci.¹⁰

Obyvatelia troch obcí okrem výroby skla a lesných prác nemali inej pracovnej príležitosti. Rúbaniská a kamenisté pozemky nezabezpečili usadeným Slovákom živobytie, preto muži boli nútení venovať sa potulnému remeslu a ženy sa zase zaoberali obchodovaním. Ženy nosili na chrbte v továrni nakúpený tovar k spotrebiteľom. To isté robili s okenným sklom. Kým ženy sa zaoberali výmenným obchodom, muži naučiac sa jednoduchý úkon zasklievania okien, ako potulní remeselníci pracovali za peniaze. Vo svojej krošni na chrbte umiestnili 40-50 kilogramov skla a vybavení potrebnými nástrojmi zatiaľ chodili po krajine, kým im sklo stačilo. Dostali sa aj na Dolnú zem. V Sárospataku sa hovorilo o nich takéto príslovie: „Šťastný ako sklár padnutý na znak.“¹¹ Okolo roku 1930 začali prechádzať od zasklenia okien na dro-társtvo jednak preto, lebo zasklievanie sa im už im už nevyplácalo a jednak z pohodlia: „vybavenie“ drotára bolo 4-5-krát ľahšie ako sklára. Samozrejme, aj tak bolo ešte dosť sklárov, ktorí ešte viac rokov zostali pri svojom pôvodnom remesle. V roku 1973 pracuje už iba jeden nagyhuťanský sklár, vtedy 79-ročný Jozef K. Repka, ktorý mal povolenie na remeslo.

Podľa jedného z najstarších vágáshuťanských drotárov *Jána Drengubáka*, narodeného v roku 1904, prvými hegykozskými drotármi boli Vágáshuťania. Mnoho vágásskych sklárov malo dočasný byt v Rákospalote. Jeden (sem sa priženil z Trenčianskej stolice) drotár Mikuláš Szipko ukázal Vágáshuťanom jednoduché úkony tohto remesla a potom prechádzali Vágásania na drotárstvo. Podľa Drengubáka prvým huťanským drotárom bol *Gustáv Behina* po druhej svetovej vojne sa presťahoval do Čiech, do Mostu.

Podľa *Mikulása Sutáka*, bývalého predsedu obecnej rady v Kishute, prvými kishuťanskými drotármi boli *Andrej Gregus*, ktorý sa v roku 1937 vysťahoval do Ameriky a *Jozef Sandrik*, ktorý sa roku 1948 presťahoval na Slovensko. V Nagyhute začal s dro-iírsVvom *Jozef Szeman*, ktorý sa roku 1945 presťahoval do Vámosgyörku. Skoro všetkých naučili tomuto remeslu trenčianski drotári, ktorí sa tu veľa zdržiavali.

Počet drotárov medzi dvoma svetovými vojnami v Kishute je 40-50, v Nagyhute okolo 45 a vo Vágáshute skoro 70. Súveké školské matriky troch obcí nám poskytujú nasledujúce údaje, týkajúce sa zamestnania rodičov jednotlivých žiakov:

Zamestnanie	Vágáshuta	Kishuta	Nagyh
	(1943)	(1928)	(1936)
Vandrovný sklár	81	42	48
Povozník	—	10	8
Nádenník	1	9	2
Horár	8	3	3
Iné	10	10	6

Po roku 1948 s vývinom hospodárskeho života kvôli novým výnosnejším pracovným možnostiam počet drotárov z roka na rok ubúdala a zvyšovala sa pestrosť zamestnaní. Sátorajjúhelyská okresná evidencia v roku 1968 mala ešte v zozname 27 drotárov a

sklárov a 2 korytárov. Údaje o sčítaní ľudu z roku 1970 zaznamenávajú nasledujúce zamestnania v troch drotárskych obciach a v ostatných obciach okresu (vyjadrené v percentách):

Obec	Priemysel	Stavebný priemysel	Polnoh.	Povozníctvo	Obeh.	Iné
Kishuta	31,2	5,6	54	2,1	0,5	6,6
Nagyhuta	45	4,7	45,7	0,7	1,4	2,5
Vágáshuta	28,8	23	29,4	7,8	6,5	4,5
Okresné obce	39,3	8,8	31,3	8,4	4,2	8

Nápadne vysoký je pomer zamestnaných v poľnohospodárstve v Kis- a Nagyhute a v stavebnom priemysle vo Vágáshute. Diferencovanejšie ukazuje čísla a kategórie zamestnania rodičov žiakov nižších tried matrika troch škôl z roku 1972-73:

Zamestnanie	Vágáshuta	Kishuta	Nagyhuta	Spolu
lesný pracovník	3	16	4	23
družstevník	1	—	—	1
baník	3	—	—	3
pomocný robotník	—	7	9	16
pomocný murársky robotník	2	—	—	2
stavebník mosta	1	—	—	1
šofér	—	3	—	3
drotár	1	—	1	2
záprahár	—	2	—	2
murár	—	2	—	2
železničný strážnik	1	—	—	1
strojár	—	2	—	2
nočný strážnik	1	—	—	1
kurič	—	1	—	1
techn. referent	—	1	—	1
stolár	—	1	—	1
ved. obchodu	—	—	1	1
pastier	—	—	1	1

Tu je už nápadná rôznorodosť a vysoký počet pracovných odvetví a silný pokles počtu drotárov.

Pálházska spoločná obecná rada (sem patria aj Huty) mala v evidencii v roku 1974 9 drotárov:

vo Vágáshute:

- 1. 59-ročný Jozef Behina, pôvodne sklár**
- 2. 69-ročný Ján Drengubák, niekdajší sklár**
- 3. 37-ročný Gejza Ignácz, nebol sklárom**
- 4. 48-ročný Imrich Szemán, bol aj sklárom a do r. 1972 aj furmančil**
- 5. 36-ročný Mikuláš Szuhi, nebol sklárom**

v Nagyhute:

- 1. 45-ročný Mikuláš Espán, nebol sklárom**
- 2. 48-ročný Július Repka ml. nebol sklárom**
- 3. 36-ročný Mikuláš Suták, nebol sklárom**

v Kishute:

- 1. 56-ročný Vincent Suták ml, nebol (vyučení krajčír)**

Ich priemerný vek je vysoký: 48 rokov.

Sú aj takí, ktorí majú rodinu a dom v Hutách, ale inde majú prenajatú izbu, kde sú aj trvalé prihlásení - tam ich majú aj v evidencii ako potulných remeselníkov. Napríklad Jozef Szemán (59-ročný), Ladislav Kuma (39-ročný) z Nagyhut v Salgótarjáné; Jozef Kazár (52-ročný) v Kiszárde, Július Repka str. (61-ročný) v Gyöngyösi; Kishután Ján Kis (59-ročný) v Kiszárde, Belo Bacsó (37-ročný) v Mátészalke. Kto zanechal drotárstvo, zamestnal sa najviac v priemysle (perlitová baňa, drevársky závod v Pálháze, Vágáshutania najmä v stavebnom priemysle), v lesníctve, ale sú medzi nimi aj zberatelia a spracovatelia lesných produktov (Ján Ignácz -Vágáshuta).

Drotári - ako to už meno ukazuje - pôvodne drôtovali rozbité hlinené nádoby a urobili ich zase použiteľnými. Keďže medzi dvoma svetovými vojnami - keď hu-ťanskí sklári prešli na drotárske remeslo - boli hlinené nádoby čoraz viac vytlačené smaltovanými a zinkovanými nádobami, popri drôtovaní sa stále viac zaoberali opravovaním týchto nádob, takže konali už vlastne klampiarske práce. Krosne však ne-zahodili a poniektorí sa s nimi občas vybrali na vandrovanie ako sklári. V rokoch po oslobodení drotári už veľmi zriedka robili drotársku prácu. Väčšinou drôtovali nádoby, ktoré slúžili ako pamiatky a boli používané len občas. Veľká časť mladých sa ani nenaučila drotárskemu remeslu. Drotári svoje náradie nosili na chrbte v debne, krošeňke, zriedkakedy v plecniaku alebo v aktovke. Krošeňka bola obyčajne z ľahkého dreva, zriedkavejšie z plechu. Skladala sa z dvoch častí: z plechovky (držia v nej čierne, zinkované a niekedy aj zrkadlové plechy a drôt) a z priehradky na náradie. Táto obsahovala nasledovné nástroje: dlátko, kuľa, dierkovač (*dorňi*), šidlo, pilník, kliešte, colštok, štípacie kliešte (*drobrube*), nožnice, malé kladivo (*malý mlatek*), veľké kladivo (*veľký mlatek*), drevené kladivo (*drevený mlatek*) používajú ho na ukovanie plechu -, pravítko (*leňija*) nákovka (*kovadlo*), škatuľka na niť (*škatuľa*), drevená podložka, škatuľa na čiris.

Drotári používali na drôtovanie dvojaký alebo trojaký drôt: medený, železný a niekedy hliníkový. Suroviny nakupovali v železiarskom obchode. Kúpili naraz aj 8-10 kilogramov plechu (*bláha*), ale nenesli všetko so sebou. Jednu časť si nechávali doma.¹²

Pri drôtovaní pokryli povrch nádob s rôznym stehovým systémom. Tieto systémy vznikajú piatimi základnými postupmi.

1. Vodorné stehovanie, ktoré môže mať čiarové vedenie: a) v pravom uhle zlomkovú čiaru, hore-dole vedenú zákutovú čiaru, b) kl'ukatý, tzv, pílkový čiarový útvar.

2. Krížikové stehovanie poznáme dva druhy: a) so spodným a horným základným stehovaním tzv. zatvárajúcim paralelne sa používa krížikové stehovanie. b) špirálovité krížikové stehovanie.

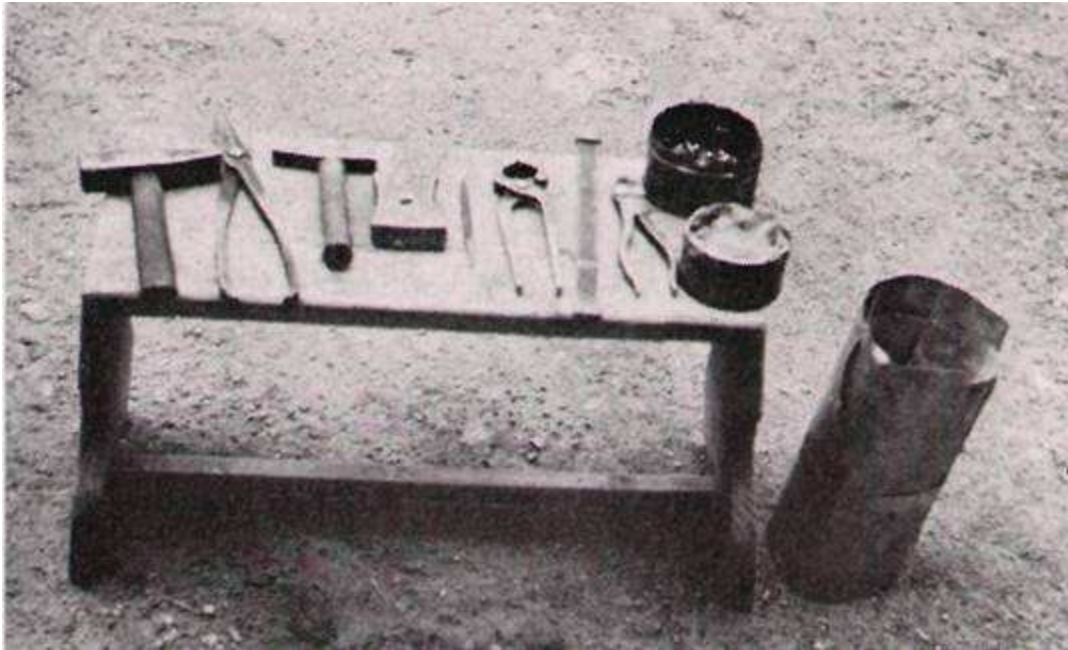
3. Horný a spodný základ, tzv. zatvárajúce stehy znamenajú prvú fázu drôtovania. K tomuto sa pripájajú ostatné.

4. Deliteľné stehovanie má význam pri stehovaní dna ako aj pri hustejšom sieťovitom stehovaní, keď je nádoba na viacerých miestach puknutá.

5. Dnové stehy používajú vtedy, keď puklina je na spodnom povrchu, alebo na dne nádoby, alebo nádoba sa používa veľmi často. Stehovanie môže byť zošúľané, napínacie alebo sťahovacie a pripevňovacie. Plátanie hlinených nádob robia dvojakým spôsobom: a) drôtom, b) nitom. Drôtom možno plátať nádoby aj s otvorom, aj bez otvoru, nitom iba nádoby s otvorom. Dnes už hlinené nádoby len zriedka plátajú.¹³

Dnes najčastejšie sa vyskytujúce drotárske práce sú: *plátanie a výroba nového dna* u kovových nádob. *Plátanie* sa môže robiť jednou *záplatou a nitom*, s dvomi záplatami s nitovaním. Väčšie diery opravujú použitím dvoch veľkých a dvoch menších záplat. V prípade veľmi malej diery vystrihnú z plechu 1-1,5 cm väčšiu záplatu ako je priemer diery v podobe kruhu alebo elipsy. Drotár prepichne záplatu v prostriedku na nákovu, ktorú má na kolene, potom ju vyklepe do formy zaoblenia nádoby. Ni-tový kliniec položí zvnútra do trochu rozšírenej diery a na tento natiahne zvonku čiršom natretú záplatu. Nakoniec poklepe zo záplaty vyčnievajúci koniec nitu tak, že nákovu pritlačí ku končeku klinca na vnútornej strane nádoby.

Keď pracuje s dvomi záplatami, tak podobným spôsobom prederaví ešte jednu záplatu. Stlačí nit do jednej záplaty a so štípacími kliešťami silne potiahne. Nitovú záplatu natretú čiršom položí zvnútra nádoby na rozťahnutú diery a zvonku zase natiahne na vyčnievajúci nit čiršom natretú vonkajšiu plechovú záplatu, pritlačiac ju na vonkajšiu plochu nádoby. Aj tu je potrebné poklepať konček nitu. Na plátanie väčších dier vykrojí dve väčšie záplaty (3,4 cm) a natrúc ich čiršom položí ich z vonkajšej a z vnútornej strany nádoby na diery. Potom dve menšie (2 cm) prederavené záplaty položí na väčšie a prinituje. Tento spôsob sa používa zriedka; ak je diera veľká, radšej položia nové dno na nádobu. Pri výrobe nového dna najprv odstráni deravé dno nádoby kladivom, potom nožnicami obstrihá spodok. Pomocou nákovy ho vyrovná, urobí obrubu, ktorú za studená ohybe. Nádobu položí na plech a šidlom naznačí jej obrys na vnútornú stranu. Okolo obrysu nechá ešte 1-1,5 cm a vyreže nové dno. Plech vyrovná a na nákovu nakriví časť okolo obrysu a urobí obrubu. Skúsi položiť nové dno na nádobu; ak sa nekryjú obe obruby, tak vyklepe kraj nádoby. Dno, pripojené k nádobe kliešťami pritlačí na niekoľkých miestach k spodnej obrube. Nakoniec kladivom ohybe okraj dna tak, že nákovu pritlačí k vnútornej strane nádoby. Tento úkon nazývajú *perklovaním*. Takto pripevnené dno ešte raz pritlačí na nádobu.¹⁴

Náradie Jána Drengubáka: 1. veľké kladivo (veľkí mlatek), 2. nožnice, 3. malé kladivo (mali mlatek), 4. náková (kula), 5. pilník, 6. kliešte (klešče), 7. rezač za studenú (dlátko), 8. štípacie kliešte (klesčiki), 9. nitová krabica (nitová škatuľka), 10. čirišová krabica (kvasová škatuľka) Sátoraljaujhely

(Foto R. Petik, 1973)

Drotárska nástrojová krabička (krošenka) Jej rozmery: Výška 47 cm, šírka 33 cm, hĺbka 29 cm Sátoraljaújhely

(Foto R. Petik, 1973)

Drotárov niekedy poveria aj inými prácami. Opravujú prepálené sporáky, často robia nové rúry, lebo z hrubšieho plechu zhotovená rúra je trvanlivejšia ako kúpená;¹⁵ občas robia aj podkrovné okná, opravu komína a žľabu. Toto všetko ukazuje, že názov „drotár“ dnes už stratil svoj pôvodný význam, sú viac potulnými klampiarmi ako drotármi.

Z hľadiska zárobku sú medzi drotármi veľké rozdiely. Šikovnejší zarábali a zarábajú aj dnes lepšie. Drotári za svoju prácu si zvyčajne pýtajú peniaze; prípadne ak dostanú nocľah, plátajú zadarmo. Počas vojny a po nej v čase inflácie pracovali za šaty, múku, olej a pod. Tieto zozbierali a odniesli ich domov svojim rodinám. Snažili sa pracovať za stále ceny, ale šikovná gazdiná často zjedнала opravu za menšiu cenu. Zriedka sa počítali do ceny chlieb, nápoj, tanier polievky, ktorú dostali pri práci.¹⁶

Mesačný priemerný dôchodok kishuťanského drotára Vincenta Sutáka pred oslobodením bol 163,50 pengő; kishuťanský Ján Bacsó v roku 1969 pracoval za nasledujúce ceny: malá záplata 3 Ft, väčšia záplata 10-12 Ft, nové dno 20 Ft, plátanie spo-ráka 40 Ft, nová rúra 80-100 Ft. Pri takýchto cenách ako sám hovoril, okrem stravovania a nájomného zarábala mesačne 1600-1800 Ft. V roku 1973 bol už penzistom a po započítaných desiatich rokoch práce má mesačne 660 forintov penzie.¹⁷

Vandrovní remeselníci platia na jeden rok jednotne 300 forintov dane, 20 forintov členského poplatku v KIOSZ (zväz maloremeselníkov) a 80 Ft na penzijný fond.

Žijú šetrne. Svoje zárobky sami nosia domov, len v súrnych prípadoch posielajú poštou alebo po známom.¹⁸

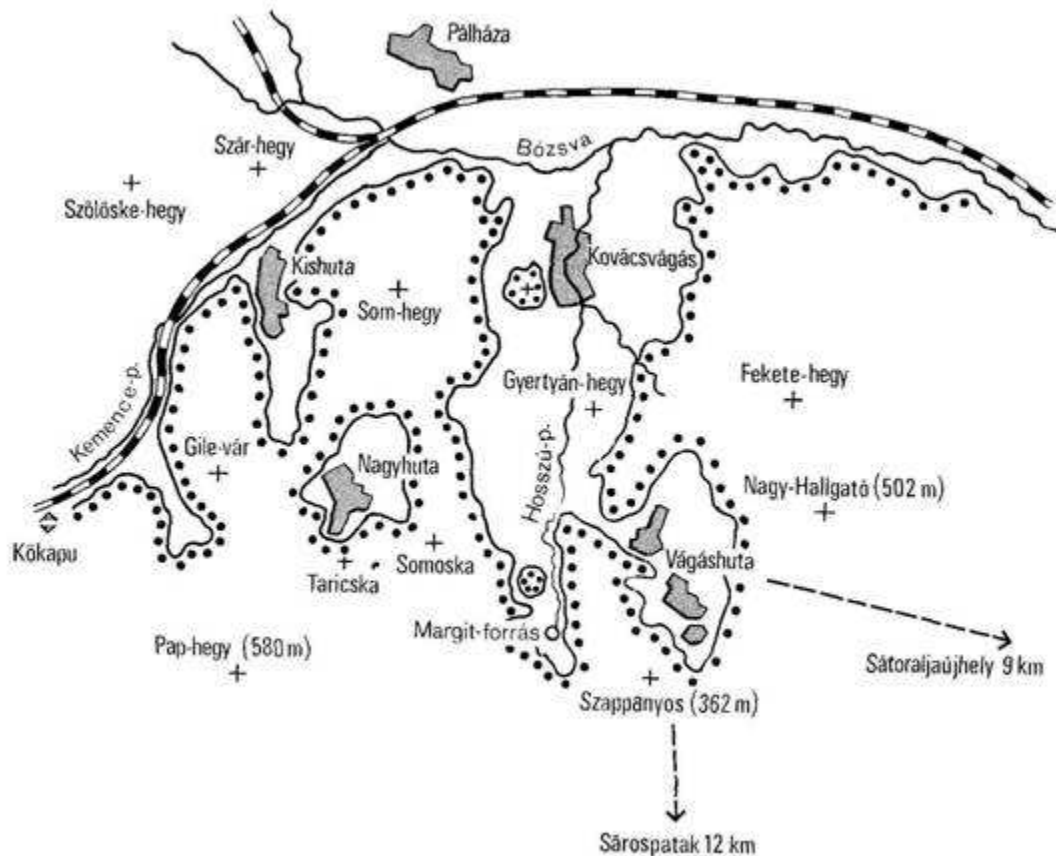
Drotárov z Hegyközu môžeme zadeliť do dvoch skupín. Do prvej patria tí, pre ktorých toto remeslo bolo hlavným zamestnaním a celý rok chodili po krajine. Väčšia časť patrí do druhej skupiny, ktorým vandrovanie určila lesná práca a poľnohospodárstvo. V zime rúbali drevo v panskom lese, v lete zase žali u gazdov susedných dedín.

Drotárskemu remeslu niektorí chlapci sa naučili od svojho otca, brata, alebo príbuzného už ako dvanásťroční, zväčša však ako 14-15 roční. Zo začiatku majster a učeň chodili spolu. Ich odchodu predchádzalo malé chystanie. Ženy piekli pagáče, položili do kapsy suchú stravu na niekoľko dní (chlieb, slaninu, cibuľu). Muži pred odchodom odišli do krčmy a pili na úver, aby mali šťastnú cestu a keď sa vrátili dlhy vyplatili. V deň odchodu nič nepožičali zo svojho domu. Drotár nebude mať šťastie, keď mu niekto skrži cestu s prázdny vedrom, alebo keď mu čierna mačka alebo zajac prebehne cez cestu.

Drotári si vždy rozdelili medzi sebou pracovný terén, každý mal svoj obvod, okres, zvyčajne s jedným väčším osadným centrom. Počet obcí, patriacich do jedného okresu sa menil. Väčšina drotárov chodila vždy po jednom obvode, ale jednotlivci po niekoľkých rokoch si hľadali nové oblasti. Huťanskí drotári najradšej chodili po severných a východných častiach krajiny.¹⁹

Nagyhuiania vyhľadávali najmä banícke oblasti Boršodu, Hevešu a Nógrádu, západnú časť Zemplínskeho pohoria a Cserhát. Hlavnou oblasťou *Kishuťanov* bola Sza-bolcs-Szatmárska župa, ale sa dostali aj do okolia Hajdú-Biharu a Hódmezővásárhelyu ba aj na Zadunajsko do okolia Székesfehérváru a Hajmáskéru. Hlavným obvodom *Vágáshuňov* bol Bodrogköz, východná časť Zemplínskeho pohoria, ale chodili aj v okolí Budapešti, ba medzi rokom 1938-1945 sa dostali aj na územie dnešného južného Slovenska a Zakarpatskej Ukrajiny, do blízkosti Košíc, Bratislavy a Užhorodu. V rokoch po oslobodení, hoci sa hranice zmenili, územie drotárskej činnosti sa rozšírilo. Dlho nebolo nových nádob, bolo potrebné opravovať staré. Práve vtedy sa polovica až tretina hegykozských Slovákov (najmä z Vágáshuty okolo 63 rodín) presídlila na Slovensko, čím sa znížil počet drotárov a konkurencia bola menšia.

S vývojom hospodárskeho života a rastom pracovných možností sa počet drotárov zmenšoval: ich pracovné územie sa tiež zúžilo. V povolani troch drotárov na vykonávanie remesla sme našli nasledujúce záznamy, vzťahujúce sa na pracovné územie (v zátvorke počet hlásaní sa): Juraj Veréb nar. 1928, Vágáshuťanský drotár v rokoch 1958-1965 chodil po nasledujúcich miestach: Bodrogolaszi (10), Karcsa (8), Sárospatak (5), Ricse (5), Tiszakarád (4), Sátorajújhely (3), v Nyíri, Dámóc, Cigánd, Kenézlő (2-2), Füzér, Pusztafalu, Vajdáccka, Vajszló, Rakamaz, Olaszliszka, Viss, Felső-regmec, Vilyvitány, Sárzasadány, Hollóháza (1-1).

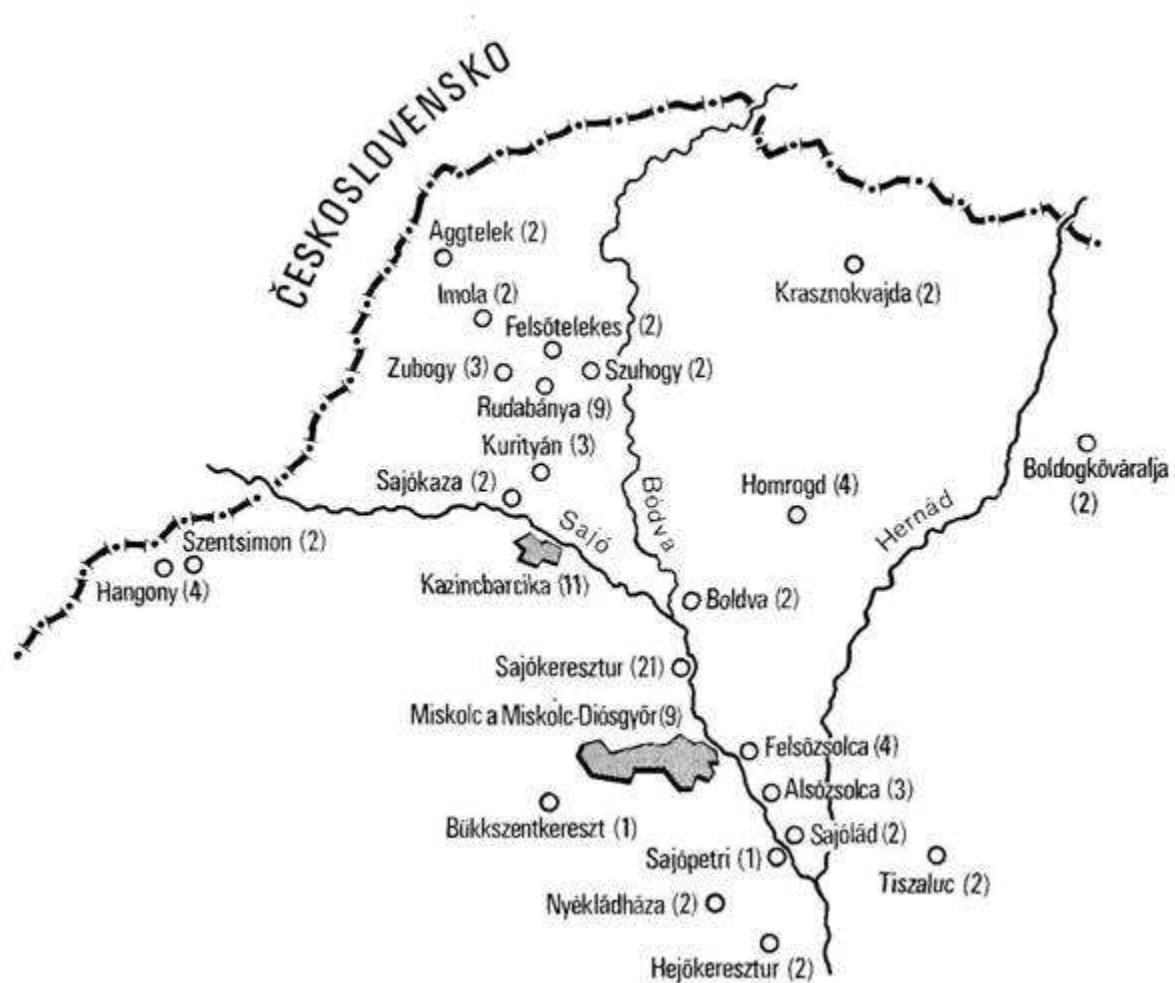

Topografická osnova okolia drotárskeých dedín

Obvod Kishuťanského drotára Jána Bacsóa nar. 1912 medzi rokmi 1958-1970: Mátészalka (na území obvodu: 6), Hajdúszoboszló (3), Bodrogolaszi, Erdőbénye, Szemere, Büttös, Percse, Krasznokvajda (2-2), Kanyar, Nagyléta (1-1).

Územie Nagyhuťanského drotára Mikuláša Repku nar. 1913 medzi rokmi (1958-1970): Ózd (12), Sáta (7), Hangony (4), Bélapátfalva (4), Zabar (3), Domaháza, Rudabánya, Kissikátor (2-2), Uraj, Kazincbarczika, Sajókaza, Tardona, Dénestapol-csány, Istenmezeje, Bánhorváti, Bánréve, Sajóvelezd (1-1).

Stáli potulní remeselníci mali v centre samostatne alebo spoločne podnájom, kde sa koncom týždňa vždy vracali. Svoju cestu plánovali tak, aby sa v nedeľu dostali do centra. Ak ich bolo viac v jednom centre, tak sa dopredu dohodli o smere, aby si naprekázali jeden druhému. Niekedy dvaja - zvyčajne otec a syn, alebo bratia, príbuzní, dobrí priatelia - sa združili a pracovali na „spoločnú burzu“ a zárobok si rozdelili rovnako. Kým z domu do centra prichádzali zvyčajne vlakom, zatiaľ po svojich cestách chodili pešo, dnes už bicyklom. Boli aj takí, ktorí chodili motocyklom (Július Bacsó z Kishuty, Ján Ignác z Vágáshuty), ba aj trojkolesovým Velorexom (Július Bacsó).

Pracovné územie nagyhuťanského drotára Juliusa Ajznera medzi 1957 a 1970

Každý deň sa domov vracali len tí, ktorí sa iba čiastočne zaoberali vandrovaním a chodili len po okolitých obciach, prípadne odišli len na dva-tri týždne.

Odev mali z trvanlivej a silnej látky. V lete a v zime chodili v menčestrových nohaviciach a v kabáte (v zime teplejšom 3/4-vom kabáte), ktoré si kúpili v obchode. V lete nosili baganče, v zime čižmy, na hlave mali v lete klobúk alebo čiapku, v zime teplú kožušinovú čiapku. Bielizeň si vymieňali týždennedoma alebo v centre. V centre mali aj kompletný oblek ktorý si obliekali v nedeľu.

Drotári mali nepravidelné *stravovanie*. Celý týždeň žili na suchej strave, ktorú si niekedy doplnili vareným jedlom, ktoré dostali alebo si sami varili jednoduchú večeru (zemiakovú polievku s klobásou a v lete najmä lečo). Po nejakom čase mali zväčša už známych, u ktorých mohli bývať.

Ubytovali sa vždy tam, kde ich zastihol večer. V lete spali na povale, v šope, v zime zase v maštali. Za toto nemuseli platiť. U svojich známych nocovali v priestoroch domu.

Názory na *spoločenské postavenie* drotárov sú rôzne. Podľa Štefana Lázára: „Vandrovnícke remeslo nemalo úctu ani dávnejšie, ani dnes nemá. Opovrhovali nimi. Nepriaznivá mienka určila im miesto v spoločenskej hierarchii medzi židmi ktorí skupovali kožu, a medzi Cigánmi korytármi a válkármi. Takto nimi aj zaobchádzali, urážlivo a povýšenecky.“²¹ Voľakedy sa stávalo, že drotárov okríli, lebo hovorili po slovensky: „Ješ maďarský chlieb, hovor po maďarsky!“ Iní ich zase odsudzujú pre pijatiku. Pravda, treba vedieť, že na mnohých miestach ich domáci ponúkali páleným, vínom, ktoré im vlastne nahradzovalo polievku. Inteligencia žijúca v Hutách má o nich zase dobrú mienku: pokladá ich za pilných, šikovných, pracovitých, životaschopných a za statočných ľudí, jedine im vyčíta záľubu v alkohole.²³ V Salgótarjáné a na jeho okolí pôsobiaci nagyhufanský Jozef Szemán sa zmieňoval, že jeho poznajú všade, ctia si ho za poriadnu prácu, za statočnosť este aj riaditeľ salgótarjánskeho závodu „mu vopred zdraví“. Berúc to do úvahy, konštatovanie Štefana Lázára sa zdá zveličené, ale zároveň iste nie bez príčiny sa mnohí bývalí drotári hanbia za svoju minulosť a neradi o nej hovoria.

Starý dom so slamenou strechou v Kishute

(Foto R. Petik, 1973)

Ani o ich *morálnom pivate* nepíše krajšie Štefan Lázár: „... vandrovný život ich nenaučil občianskym cnostiam. Mesiace, niekedy aj pol roka daleko od rodiny, ľahšie sa míňajú peniaze a ľahšie sa klže alkohol. Ani na konci pracovného roka nie je ľahko hospodáriť doma so zachráneným zárobkom. Našli sa medzi nimi aj takí, ktorí viedli dvojité život. Jedna rodina doma, jedna alebo viac žien a možno paralelne ešte jedna rodina na pracovnom území.“²⁴ Ani toto však nemôžeme zovšeobecňovať. Skutočnosť je taká, že v Hutách je málo rozvodov, rodinný život nie je horší, ako inde v Hegyközu, hoci dlhá neprítomnosť zvyčajne nie je najideálnejšou podmienkou manželského života.

Počas neprítomnosti drotárov život v drotárskych dedinách neprestal - pilnosť a šikovné ruky manželiek, starých rodičov a detí sa snažili nahradiť vandrujúcu „hlavu“ rodiny. Malý pozemok obrábali členovia rodiny a preto si tu aj ženy viac vážili, ako v ostatných hegykozských obciach. Oranie je v okolitých dedinách výlučne mužská práca, žena a deti pomáhajú iba pri vedení dobytká. Ani vandrovní remeselníci sa nepustili na cestu, pokiaľ neskončili orbu, ale u tých, ktorí mali menej pôdy sa stávalo aj to, že sa ženy chytali pluhu. Hnoj na polia, ktoré boli na strmých svahoch, nosili výlučne ženy a dievčatá v kopsách na chrbte. Úlohou žien bol i zber a odnášanie lístia z lesa a zvoz obilia zo svahov. Ženy a deti zbieraním lesných plodín dopĺňali zárobok mužov. V Hutách aj dnes má veľký význam zber lesných plodín. Zbierajú sa huby (grib), maliny, černice (carnice), jahody (jahodi) a rôzne byliny. Tieto predávajú na trhu v Sátoraljaújhelyi alebo odovzdávajú ich Závodu na spracovanie a zúžitkovanie lesných plodín. Na lúkách dedín s malým chotárom sa urodí málo sena, takže veľké starosti robí ženám zber krmiva na zimu pre rožný statok.

Častou prácou žien bolo aj znášanie kuriva na zimu z lesov. Ženy zbierali aj žalude pre ošípané, alebo ich predávali lesným zárodom. Mnohé chodili nádenničiť do vinogradov v Sárospataku. Koncom leta a začiatkom jesene zase odchádzali na poľnohospodárske práce do Bodrogközu, najmä lámať a trepať konope.²⁵

Rad nových domov v Kishute

(Foto R. Petik)

Pre dnešnú situáciu v drotárskych dedinách je charakteristické, že hoci už len malý počet ľudí sa venuje drotárskemu remeslu, veľká časť zarábajúceho obyvateľstva si ešte aj dnes hľadá zamestnanie ďaleko od rodiska. Túto situáciu spôsobuje jednak skutočnosť, že v spomínaných obciach je pomerne málo zárobkových možností a jednak nekvalitná,

na obrábanie sa nehodiaca pôda s veľmi malým výnosom. Polia ležia v nepriaznivom teréne a na odľahlých miestach. Z týchto dôvodov sa výrazne nezvyšuje ani počet obyvateľstva. Na ilustráciu uvádzame údaje zo sčítania ľudu od r. 1869 do r. 1970.

Obec	1869	1900	1930	1941	1949	1960	1965	1970
Kishuta	148	206	345	386	397	473	452	488
Nagyhuta	212	207	244	299	268	287	279	289
Vágáshuta	263	249	403	434	283	343	313	343

Len rast obyvateľov viac-menej výhodne ležiacej Kishuty je rovnomerný.

Väčšina obyvateľstva je *slovenského pôvodu*, ale každý vie aj po maďarsky. Mladí medzi sebou hovoria už radšej po maďarsky. Žiaci všeobecných škôl všetkých troch obcí sa učia po slovensky. V oblasti *materiálnej vybavenosti* sa po oslobodení dosiahli pekné výsledky, hoci nedosahujú okresný priemer. Všetky tri obce majú zavedenú elektrinu, majú autobusovú dopravu, ordináciu, nové obchody. O lepšom živote hovoria aj pekné nové domy, odev a strava.

Vývoj pokročil aj na poli *vzdelávania*. Vývin školstva, masové rozšírenie rozhlasu a televízie spôsobili prudké, skoro revolučné premeny. Kis-a Vágáshuta má kultúrny dom, vo všetkých troch obciach je knižnica vybavená dvojjazyčnou literatúrou. Aj filmové predstavenia sa konajú pravidelne raz za týždeň, alebo raz za dva týždne. Staré tradície má kultúrna skupina Vágáshuty (tanec, spev) nedávno vznikol malý ženský spevácky zbor Nagyhuty. Obidve skupiny úspešne vystupovali v kultúrnom programe „Vyletel vták.“

Na doplnenie niekoľko ukazovateľov vzdelanosti z roku 1970. Priemer počtu skončených tried: Kishuta 6,6; Nagyhuta 6,1; Vágáshuta 5,4 a obce okresu 6,3.

Maturanti (v percentách) Kishuta 9,7, Nagyhuta 0,5, Vágáshuta 0,5, okres 7,7.

Priemer vypožičaných kníh na jednu osobu: Kishuta 2,09; Nagyhuta 1,7; Vágáshuta 1,5; okres 5,4. Kishuta v každom ohľade predbieha druhé dve obce.

LITERATÚRA

- BALASSA, Iván 1964. Földművelés a Hegyközben. Budapest.**
- BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYE története és legújabb kori adattára. Miskolc, 1970.**
- 1970. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYE ADATAI I. 1972. Budapest.**
- ÉBLE, Gábor 1911. A nagykárolyi gróf Károlyi család őszeses jószágainak birtoklási története I—II. Budapest.**
- KOMA, Ján 1961. Drotárstvo na Spiši. In: Nové obzory. Bratislava.**
- LÁZÁR, István 1974. Kiált Patak vára. Budapest**

- MAGYAR ÉRTELMEZŐ SZÓTÁR 1959. Budapest NAGY PALLAS LEXIKON 1893. Budapest.**
- PECHÁNY, Adolf 1898. A felső magyarországi tótok. In: Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen. Felső Magyarország. I. Budapest**
- PETERCSÁK, Tivadar 1973. Vándoriparosok a Zempléni hegységben. In: Ethnographia, 4. sz.**
- SOMOGYI, Manó 1905. A hazai vándoripar és vándorkereskedés. Budapest.**
- SZALONTAI, Barnabás 1970. Kerámia a Nyírbátori paraszti háztar tásban. Budapest.**
- TAKÁCS, Béla 1966. A Zemplén hegység üveghutái. Budapest.**

POZNÁMKY

1. V maďarskej literatúre píše o drotároch PETŐFI: Zimný svet (Téli világ), Lőrinc SZABÓ Rôzny národ (Sokféle nép), Prvá opereta F. LÉHÁRA: Slovenský drotár (Drótostót). Samozrejme, že slovenská literatúra sa viac zaoberá drotármi (Satirický román Jána CHALÚPKU Bendegúz z roku 1841, veselohra Jána PALÁRIKA z r. 1860, báseň Svetozára HURBANA VAJÁNSKEHO Malý drotár je nezabudnutelnou kresbou slovenského svetobežníka, veľký slovenský románopisec, socialistický realista Peter JILEMNICKY v románe Pole neorané s veľkým citom píše o kysuckých učňoch o džarkoch. Tak isto o nich píše aj Karol TO-MAŠČIK v románe Džarkovia z roku 1953.
2. V maďarskej národopisnej odbornej literatúre BANNER, 1948, GUNDA, 1954, MATTER, 1889, PECHÁNY, 1898, 1913, PETERCSÁK, 1973, SOMOGYI, 1905, SZALONTAI, 1970.
3. KOMA, L. 1961.
4. PECHÁNY, A. 1898, 412 nespomína Liptov, ale podľa Imricha SIKORU bývalého vágáshuťanského sklára (86 ročný) a Mikuláša SZEMENA (69 ročný žije na Slovensku v Borši) bývalého sklára a drotára, Huťanov drotárskemu remeslu učili aj Liptáci. SZALONTAI tiež spomína 1970, 68 Liptov, a aj v Borši bývajúci 77 ročný bývalý sklár Imrich JELÉN vie aj o oravských drotároch, zo Spiša pochádzajúci 66 ročný Štefan ZUGA, žijúci v Lučenci, ktorý aj dnes drotárči okolo Lučenca, vie len o trenčianskych a spišských drotároch.
5. Nazývajú ju aj krošňou.
6. SOMOGYI, M. 1905. 40.
7. O slovenských (bývalých hornouhorských) drotároch som písal podľa štúdie KOMA, L. 1961.
8. Spieval ju v roku 1973, 59 ročný Jozef SZE-MÁN, drotár z Nagy hu ty. Tu je všeobecne známou ľudovou piesňou.
9. Podľa BALASSA, L 1964., ÉBLE, G. 1911 a TAKÁCS, B. 1966.
10. Informácia Mikuláša Sutáka pracovníka rady, bývalého predsedu obecnej rady v Kishute.
11. TAKÁCS, B. 1966. 69.
12. PETERCSÁK, T. 1973. 543. V názvoch náradia Vágáshuťanov sú malé odchýlky: Ján DRENGUBÁK nazýval krájač za studená *Zimným dlátkom*, dierkovač *dopravníkom* alebo *d'eravkou*, Mikuláš NOVÁK nazýval kliešte *klišiiki*, škatuľku na čiriš *vasovou škatufou*. Nepoznajú názov *drobrube a glaska*.
13. Drôtovanie a plátanie hlinených nádob podrobne opísal SZALONTAI B. 1970.
14. PETERCSÁK, T. 1973, 543-544.
15. Tamtiež 544-546 podrobne opisuje opravu sporáka a výrobu rúry.
16. Tamtiež.
17. SZALONTAI, B. 1970.
18. PETERCSÁK, T. 1970. 547.
19. Tamtiež. 533-534.
20. PETERCSÁK, T. 1970. 534-537.
21. LÁZÁR, I. 1974. 347.
22. Oznámenie Mikuláša NOVÁKA a Jána DRENGUBÁKA.
23. Oznámenie Belu SZEGVÁRIHO bývalého kishuťanského tajomníka obecnej rady. Podobne sa vyslovil aj Ernő PALÁGYI predseda spoločnej rady veľkej obce. Obidvaja zdôrazňovali ich priateľskú povahu a pohostinstvo. Podľa Palágyiho Huťania nepijú viac ako obyvatelia ostatných obcí.
24. LÁZÁR, I. 1974. 347.
25. PETERCSÁK, T. 1973. 537, 540.

26. Väčšia časť žiakov vyšších tried chodí do obvodnej základnej školy v Pálháze; do slovenskej základnej školy v Sátoraljaújhelyi doteraz chodilo 115 žiakov, značné výsledky možno vykázať aj v *školení dospelých*. Počet televízorov v roku 1970 v Kishute je 48, v Nagyhute 15, vo Vágáshute 13. Počet predplatiteľov rozhlasu a televízie na jednu osobu v r. 1970 je v Kishute 0,29, v Nagyhute 0,25 a vo Vágáshute 0,15, v okrese: 0,30, v meste Sátoraljaújhely 0,46. 27. Nie je uspokojujúca situácia v čítaní dennej tlače. Len 29% rodín si predpláca denníky. Pripočítajúc aj týždenníky, 39% rodín neodobrá žiadne noviny. Z národnostného hľadiska sú závažnými kultúrnymi udalosťami v obciach usporiadané národnostné večierky, stretnutia, na ktorých vystupovali už aj národnostné súbory z iných žúp (aj zo Slovenska), aj kultúrny súbor „Hegyalja“ zo Sátoraljaújhelyu a viackrát aj súbor sátoralja-újhelyskej slovenskej školy.

originál na:

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszagi_kisebbsegek/szlovakok/a_magyarorszagi_szlovakok_neprajza_1975/pages/nsvm1975_08_petik.htm